

PROTIV KRITIKE IZ DANA UDAN

Da imamo kritike a nemamo kritičara, da su nam novine pretrpe autentičnim bandolinstima, da se zaustavljamo samo na opazilažu tih pojava, da se razjedena i dotrajala književna vodenica i danas uveliko okreće po prastarom ritmu iz dana u dan bez reda u idejama, bez karaktera u ogledalu ostvarenog, bez stožernih misli i duhovne groznice u stilu, to, svakako, ne treba nagašavati.

Duh Živka Milićevića, Miodraga Stajića, Milana dr Markovića, Žolike, Pavla Vasića, predatre i poratne inkarnacije mediokritetsva, duh o-srednjosti, pabirčenja, politure, taj duh koji obara sve u pršnju, niveliše, paralizuje, plavi svojom neizrazitošću novinske stope, raspravlja o duhovnim podacima kao o kobasicama, senfu, plavim čarapama, čeka nas svakog jutro svojim rastvorenim otvorom da obezvedri ono nekoliko preostalih, čistih pojma i uprila ono nekoliko detinjskih osećaja literature i duhovnih vrednosti uopšte. Ništa tako izrazito ne može da omazi i literaturu i život kao novinski stvaci te vrste. Treba samo biti stožki postojan po pratiti sve što proizvode naši kulturni listovi na svojim kulturnim stranama da se čovek uveri u trajnu važnost Sterijinog epigrema:

„Književnosti, ta što ćemo jedno drugo kiviti?

Nit možemo mi od tebe ni ti od nas živiti.”

To nije samo bolest duhovna već i bolest duševna, stalna pomenjenost i posuvraćenost osećanja i logike, stalna težnja da se kaže „književna” reč, da se ostavi trag bizarnošću ideja ili pomenrenošću misaonog mehanizma – jednostavno težnja da se ličnost niveliše, prema čaškom pojmu „književnik” a ne da se taj pojam preuredi postojanjem ili po stajanje zile lice duhovnosti.

U tom smislu raduje me da mogu da se solidarišem sa svojim cehovskim kolegom iz „Politike”, Čelovićem i njegovim tekstom „Pevanje i prikazivanje”, prvim živim tekstom u „kulturnom” dodatku ovogodišnjeg „Politike”. Ali i da se desolidarišem u isto vreme na jednom drugom planu: šengajst-umovanje u kritici, koje kod nas posle rata počinje sa Borislavom Mihajlovićem, ne isključujući punu menu ljubavi prema toj kritici ako naziči i subjektivnu varijantu sveta, makoliko prozina i tanuša ona bila. I naj-analitičniji kritičar nije to ako ne izlazi van okvira jednog već datih životnih činjenica, ako ne produbljuje, usložava svojim zagonetkom, razgranava umetničko delo. To sve ako želi da traže lepotom krv, temperamenta, na matematičkim već krvnim, zemnim zakonima i plusevima. Ne mislim tu samo na ukus šire književne publike čija su određenja uglavnom školska lektira, ali tvidno da bi u jednom plebiscitu za mesto prvega kritičara to mesto sigurno pripalo rečenom Mihajloviću. Tu naravno dobrim delom otpisuje onu čuvenu poslovicu latinsku da se u okušima ne raspovrati (a ukus naše publike najbolje ilustruje činjenica o najčitanijem našem piscu, Branku Čopiću). Jer, na kraju, kraj svih starovojvodanske razmetljivosti, pored sveg pustog što je taj čovek napisao, ostao je trag sjajne senzibilnosti i čovečne kovirbacione. I što je najčajnije, to je da se ove primedbe o kritici iz dana u dan ne odnose na kritičara Mihajlovićevog kova jer ih je mali broj koji su dobacili i do njegove mete.

Naprotiv, oznake koje je u poslednjim svojim orinim trenucima ispisao takvoj kritičar Milan Bogdanović, pre jednu deceniju skoro, ostaju na snazi i danas, donoseći novine samo u kvantitetu, ne i u kvalitetu. Kritika iz dana u dan je ostala i dalje, posebe Bogdanovićevog članka, „kritika

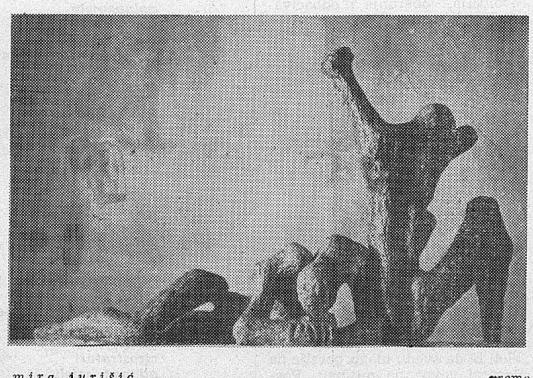
po svaku cenu” čiji su osnovni obriši: nesigurnost i neupozornost suda, neubedljivost izlaganja, bezivotni jezik i stil, otustvo solidne kulturne podloge. Skača se ovde dopunjaju još jednim nizom nešto pozraznijih oznaka: ta kritika je potukljiva, najčešće književno-politički inspirisana, lišena školske pismenosti, laže s preduvišnjem. U najvećem broju slučajeva, kad se o hajduči radi, u pitancu je soj kritičara koji „mrzi svakoga koji ima uspeha, kao što evnusi mrze ljude koji uživaju u ljubavlji” (Volte). U isto vremensko vrijeme kritika iz dana u dan neguje nešto finiji vid literarane korupcije po načelu „vrana vrani oči

– bilo da se javlja kao umetnički ples reči ili kao buvalno inventarisane književnih pojava – takva tolerancija može da znači i izdajstvo prave kritike, kompromis sa onim što je bitno obvezujuće.

Nikako ne insistiram na analitički kritici obrasca recimo Miodraga Pavlovića niti na njenoj suprotnosti u redovima Borislava Mihajlovića.

Ako se bilo na čemu može insistirati, to je odgovornost pred sobom, pred svetlostu sopstvene intime, bezglasne predanosti duhovnom, to je osećaj da se tu, unutar

neguje nešto finiji vid literarane korupcije po načelu „vrana vrani oči

nadole”. Ona nije ni sociološka, ni dilo nešto u čemu sam bio, nerodjen a prisutan,daleko a tu, zakonima lanaca i krv, sleplja i vidovitešto što ih je umno oko budnog sanjara otkrilo za nas, lišavajući te zakone gluve neprisutnosti i nekorisne moćnosti. Reči, no kraju, da marajuša u nekoliko skrivenih fraza, podatak o dobrovoljnou „samootvrdjivanju” i bezmernoj pasivnosti hartije. Ono što se nekada nazivalo u verničkom zanous Religija umetnosti, „krv razuma”, tako bedno svećluca na rubovima kategoričkih imperativa, svacičjih i ničnjih, tako se pijano tetura od nedelje do nedelje u vidi „tekućih traka”, „izloga kniga”, književnih i kulturnih dodataka, bez jedne nade na bolje, bez jedne konceptcije duhovne širine i predanosti idejama, ležerino, tromo, lagodno, sa neprestanom sugestijom blagajničkog prisustva i misaonog hemafroditizma.

Kad čovek koga nisu ostavile gimnaziske iluzije i koji ostaje ne-povrljivo naivan i tvrdoglav da veruje u nekakav rastkovski ideal, devo duhovne groznice” da sanja o sili života – kad taj nesrećnik zakorači u našu publicističku književnu radionicu samo seoska vitalnost ako ga spase angina pektoris i tuberkuloze u krajnjem slučaju. Ona fina jezuitska politika koju upravlja ljudima i sudbinama u tom mirtvuču sasušenom svetu, nijednoj misli da će puni mah, nijednom osećaju spontani odblesak i prirodnu razmeru. Kritika iz dana u dan sva je ilustracija te politike. Ako to nije u drastičnim vidovima utoliko gore: nešto što je prirodno u svom osudjenju na glazuru, što je ona sama, u žili kuvacici živo, po prema tome i prirodno osudjeno na prezir, ne sme da ostane ni kao precutna verifikacija aktivnog neznanja. Jer ako je pravoj kritici stalo da svoje volakcije, do onoga što je njen nekakav moralni pakakle i revolucionarni čin, toleran-

Miroslav EGERIĆ

NAPISAŠE I POTPISAŠE

— napisaš i potpisаш —

BOLJE DA NISAM ŠTO SAM

Prazne mi dodju riječi za sve što bih ponekad rekao, i što ne bih.

al ja sam samo pjena, samo sjena

Znam: misam vojnik pod kalpakom i štitom, niti sam velik kraljež i Davičio.

Jedra su moja mala. Nekud sam htio.

I pritom

taho, sasvim taho, o sebi ja sam pričo...

Umrijeću, svejedno kad. Ili: umro sam,

i niko više za stih moj ne haje.

Pa mi je strašno krivo što sam uopšte pisao i gubio vrijeme. Bolje da nisam što sam...

Ovako: pepeo. Pepeo mene.

Jedna putanja ludo promašena...

(DUSAN KOSTIĆ: Tiha žetva, Beograd, Prosveta, 1959)

ZAŠTO OVAJ, A NE ONAJ

— ili —

ZAŠTO SAM IZOSTAVLJEN JA?

...Moglo bi se, s pravom, postaviti Mišiću pitanje, po kome je kriteriju, recimo, Desanka Maksimović ušla u njegovu antologiju s dvije pjesme, a Dobriša Cesarić ni sa jednom, ma da je svakome, tko se imalo bavi poezijom jasno, da se radi o dvoje jednako autentičnih, priznatih i izgradjenih pjesničkih ličnosti. Ili po kakvu je shvaćajuš uzet u obzir Bora Pavlović, kome inače svaka čast, a nije Josip Pušić ili koji drugi? Zašto je izostavljen Dragutin Tadijanović, kad se u „Predgovoru” ističe, da je njegova poezija „izvanredna u svojoj rustičkoj jednostavnosti”? Ili, kako je moguće da pored Skendera Kulenovića nema ni traga Mateju Boru, kojega su pjesme upravo iz Narodnoobodilačke borbe najveći domet njegova lirskog izraza?...

(GUSTAV KRKLEC: Izvozna poezija: „Vjesnik”, nedelja 13. XII. 1959)

ODVALJIVANJA, DOMAČA

...U Milićevića, što se jeziku tiče, vazda se ima čemu poučiti...

Pomenik znamenitih ljudi u srpskog naroda najznačajniji je naš monument podignut zatočenicima i mučenicima jedne velike revolucije. To je istinski nacionalni Pantone gradjen u potpunosti od domaćeg materijala. Ako se ponešo od ukrasa na njemu više ne drži, zidovi i gradjevina u celini trajuće još dugo, sve dok bude i one žive stene od koje su se i heroji u njemu odvaljivali.

(M. PANIĆ-SUREP: U spomen Pomenika M. Dj. Milićevića; „Letopis”, novembar 1959)

GDE JA STADOH, TI PRODUŽI

— ili —

UZO DEDA SVOG UNUKA

...Ivan Velkov je nejednak na granici izmedju likovnog i dekorativnog... (P. V.)

Velkov Ivan je izraziti dekorativista koji se služi iskustvom kubističkog načina... (K. V.)

Bogoljub Ivković ima osećanja za boju, za valerske razlike u svome primitivizmu širokih, uproprišćenih oblika.

Ivković Bogoljub — njegova primitivističko-rustikalna stilizacija nije bez interesa... (K. V.)

Nikola Martinovski je u svojim crtežima prilično ilustrativan... (P. V.)

Crtiči Martinoski poprimaju vid karikaturalno-ekstetičkih skica... (K. V.)

Medju vajarama ističe se Bora Mitrikeski svojom dobro modelisanom, „Glavom”... (P. V.)

Od vajara najbolji izbor ima Mitrikeski Bora... (K. V.) (Idt... Idt... Idt...)

(PAVLE VASIĆ: Savremena makedonska umetnost; „Politika”, petak 4 decembar 1959.

KOSTA VASILJKOVIC: Nadmoćnost nadrealizma; „Student”, 59, broj 31, 15 decembar)

INFANTILNA LOGIKA

...Ono što još više zamršuje pokušaj nekog „desifriranja” ovog písca, to je njegova i grā žmure. Mislim da je dobro opazio Radomir Konstantinović u svom pogovoru Becketovu romanu, ...da on sve vrijeme „igrat s nama jednu veliku igru, najveću koja postoji – igru žmure”. Ali ne treba zaboraviti da je to dečja igra, a da roman „Molloy” nije literatura za djecu...

(GUSTAV KRKLEC: Igra žmure; „Vjesnik”, nedelja 20. XII. 1959)